

סימן צא - בשר קר שנפל לתוך חלב חם - 'תתאה גבר'

נושאי הסימן:

סימן צא - בשר קר שנפל לתוך חלב חם - 'תתאה גבר'

❖ מדוע תתאה גבר?

❖ מה למעלה מה למטה - איך מגדירים מי העליון ומי התחתון?

❖ איסור והיתר המונחים זה אצל זה

❖ 'תתאה גבר' כשהעליון מרובה מהתחתון; או: בישול לעומת בליעה

❖ 'תתאה גבר' - כששניהם מוצקים או נוזליים, וכשאחד מוצק והשני נוזלי

❖ האם תועיל טעימת נכרי כדי לדעת אם האוכל בלע מהאיסור?

❖ צונן לתוך חם - כמה נאסר?

❖ חם לתוך צונן - דין הקליפה

❖ האם אומרים 'תתאה גבר' בכלים?

(הסימן בו אנו נעסוק בתקופה הקרובה - סימן צא - דן במפגש של בשר בחלב 'צונן בצונן', בעוד שבישול ממש נידון בסימן צב. בשיעור שעבר דנו במפגש של צונן בצונן ממש, ובשיעורים בשבועות הבאים נעסוק באספקטים נוספים של מפגש צונן - מליח וכבוש.

בשיעור הקרוב נעסוק במפגש של בשר בחלב, כשהאחד צונן והשני רותח. להלן נראה שלפעמים מפגש כזה נידון כמפגש 'צונן בצונן', ולפעמים נידון כמפגש 'חם בחם'. יש להקדים שאנו דנים בפרט השייך למערכת שלמה של מושגים - כלי ראשון; כלי שני; כלי שלישי; עירוי ודבר הבא בגושים - מושגים המגדירים דרגת חום. ולמושגים נוספים - בישול; צלי; שמן וכחוש - המגדירים רמת פיעפוע של הטעמים. כשבאים לפסיקת ההלכה, יש להביא בחשבון את כל המרכיבים הללו, ואי אפשר לפסוק לפי פרמטר אחד. הפעם נתמקד במאפיינים הייחודיים ל'תתאה גבר').

פסחים עו ע"א

(א) גמרא. איתמר: חם לתוך חם - דברי הכל - אסור [רש"י: דבלע היתר מאיסור]. צונן לתוך צונן - דברי הכל מותר. חם לתוך צונן, וצונן לתוך חם; רב אמר: עילאה גבר [רש"י: העליון נוצח, הלכך: חם לתוך צונן - אסור, שהעליון מחממו לתחתון והרי שניהן חמין ובלעי מהדדי, וצונן לתוך חם מותר - שהעליון מצננו לתחתון, ולא בלע], ושמואל אמר: תתאה גבר [רש"י: הלכך חם לתוך צונן מותר וצונן לתוך חם אסור, ואף על גב דהילכתא כרב באיסורי - בהא הילכתא כשמואל, דהא תניא תרתי מתניתין כוותיה כדלקמן].

תנן: נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו - יטול את מקומו. קא סלקא דעתך בחרס צוננת. בשלמא לרב דאמר עילאה גבר - משום הכי יטול את מקומו, דאזל רוטב מרתח ליה לחרס, והדר חרס מרתח ליה לרוטב [רש"י: דהוי צלי מחמת דבר אחר]. וכי הדר רוטב אפסח - קא מטוי פסח מחמת חמימותא דחרס, ורחמנא אמר + שמות יב + צלי אש - ולא צלי מחמת דבר אחר [תוס' ד"ה בשלמא: ...וקשה דתיפוק ליה שרוטב איסור נבלע בפסח (ולמה הפסח נאסר דוקא מחמת שאינו צלי אש, הלא עליו להיפסל מחמת שבלוע מרוטב אסור)? ונראה דהא דקאמר 'ומיטוי פסח' - ארוטב קאי, מדקאמר 'מחמת חרס' דאי אפסח קאי, הוה ליה למימר 'מחמת רוטב']. אלא לשמואל דאמר תתאה גבר, חרס כיון דצונן הוא - אקורי מיקר ליה לרוטב, אמאי יטול את מקומו? - כדאמר רבי ירמיה אמר שמואל: בסולת רותחת, הכא נמי: בחרס רותח.

(ב) תנן: נטף מרוטבו על הסולת - יקמוץ את מקומו. קא סלקא דעתך בסולת צוננת. בשלמא לרב, דאמר עילאה גבר - משום הכי יקמוץ את מקומו, דמרתח לה לסולת דהדר הודרניה, והדרא סולת ומרתחא ליה לדידיה, וקא מטוי רוטב מחמת חמימותא דסולת, ורחמנא אמר צלי אש - ולא צלי מחמת דבר אחר. אלא לשמואל, דאמר תתאה גבר סולת כיון דצוננת היא - אקורי קא מיקר ליה

למה לי יקמוץ את מקומו? (תסגי ליה ביטול את מקומו!) אמר רבי ירמיה אמר שמואל: בסולת רותחת.

(ג) תנן, סכו בשמן של תרומה, אם חבורת כהנים - יאכלו. אם של ישראל, אם חי הוא - ידיחנו, אם צלי הוא - יקלף את החיצון. בשלמא לרב דאמר עילאה גבר - אמטו להכי סגי ליה בקליפה, משום דעילאה צונן הוא. אלא לשמואל, דאמר תתאה גבר כיון דחם הוא - מבלע בלע, אמאי סגי ליה בקליפה? ניתסר לגמרי! - שאני סיכה, דמשהו בעלמא הוא דעבידא.

(ד) תניא כוותיה דשמואל: חם לתוך חם - אסור, וכן צונן שנתן לתוך חם - אסור. חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן - מדיח. חם לתוך צונן מדיח. כיון דחם הוא, אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא [רש"י: קודם שיצטנן בלע כל דהו], קליפה מיהא ניבעי! אלא אימא: חם לתוך צונן - קולף, צונן לתוך צונן - מדיח.

(ה) תניא אידך: בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח, וכן צונן שנפל לתוך חם - אסור. חם לתוך צונן, וצונן לתוך צונן - מדיח. חם לתוך צונן מדיח? כיון דחם הוא, אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי! אלא אימא: חם לתוך צונן - קולף, צונן לתוך צונן - מדיח.

(להלכה כל הפוסקים הכריעו כדעת שמואל, ששתי הברייתות כשיטתו. את הלימוד יש לחלק לארבע סוגיות - בהתאם לדברי הברייתא - חם לתוך חם; צונן לתוך צונן; חם לתוך צונן; צונן לתוך חם. בשתי הסוגיות הראשונות לא נעסוק היום, כיון שבהן לא בא לידי ביטוי נושא השיעור 'תתאה גבר'.

סוגיה חמישית שכלל לא הוזכרה בגמרא, אך נידונה בהרחבה בפוסקים היא, מתי לא משתמשים בכלל 'תתאה גבר', ובה אנו נפתח.

שו"ע סי' צא סעיף ד

בשר וחלב רותחין שנתערבו יחד, ואפילו בשר צונן לתוך חלב רותח או חלב צונן לתוך בשר רותח, הכל אסור, משום דתתאה גבר. אבל חלב רותח שנפל על בשר צונן, או בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן, קולף הבשר, ושאר הבשר מותר.

❖ **מדוע תתאה גבר?**

איסור והיתר הארוך

(זהו חיבור חשוב לר' יונה תלמיד מהרא"י בעל 'תרומת הדשן', שניהם מאשכנז. הרמ"א השתמש בספר זה וכתב עליו הגהות. הספר מיוחס בטעות לרבינו יונה מגירונדי שבספרד הנוצרית, בעל העליות דר' יונה, בן דודו של הרמב"ן)

הכא שהחם למטה הוי כחם בתוך חם, דהעליון מכביד על התחתון ומפליטו, והילכך תתאי גבר בין לחמם בין לקרר בין לחומרא בין לקולא. פי' שנידונין כמו התחתון - שאם התחתון חם אפי' שהיתה הכשירה למטה ועליה בשר נבילה צונן אפי' חי ותפל נידונין כרותחין ונאסרה אף הכשירה דלמטה. לפי שהעליון מפליט חום התחתון וגם כח האש עולה תמיד כדאיתא לקמן ונעשו שניהם חמין וה"ל חם בתוך חם וכ"ש אם בשל נבלה רותחת למטה ושחוסה הצוננות עליה דנאסרי דהתחתון א"צ להפליט העליון.

(הרחבות - שו"ת בית יצחק יו"ד סי' קה אות ה; כשאוחזי החתיכה העליונה צאופן שאינו מכביד על התחתונה; ובחתיכה אחת שחלקה חם וחלקה קר)

❖ **מה למעלה מה למטה - איך מגדירים מי העליון ומי התחתון?**

חולין קיב ע"א

ההוא בר גוזלא [עוף] דנפל לכדא דכמכא [מאכל חלבי מלוח], שרייה רב חיננא בריה דרבא מפשרוניה; אמר רבא: מאן חכים למישרי כי האי גוונא, אי לאו רב חיננא בריה דרבא מפשרוניה!... והני מילי

- חי, אבל צלי - בעי קליפה, ואי אית ביה פילי [רש"י: פילי - בקעים, והוא צלי] - כוליה אסור [רש"י: לא סגיא ליה בקליפה לפי שבולע דרך הנקבים וכולו אסור], ואי מתבל בתבלין - כוליה אסור.

תורת הבית לרשב"א ב"ד שער א

הא דאמרינן [ואין] אית ביה פילי אסור ואי מיתבל בתבלי אע"ג דלית ביה פילי. נראה מדברי רש"י ז"ל דאצלי קאי. כלומר ואם צלי הוא ואית ביה פילי בלע טפי וכוליה אסור דכיון דאית ביה תרתי לגריעותא חדא דצלי רותח הוא ועוד דאית בה פילי בלע טובא... ואי קשיא לך לדברי רש"י ז"ל כיון דצלי רותח הוא אפילו אי לית ביה פילי היאך מספיק לו בקליפה והלא הכמכא רך וחזר הבר יונה שנפל לתוכו חם להיות כמתבשל בתוכו. י"ל כל שנפל הבר יונה בתוך הכמכא הוה ליה כחם לתוך צונן וקיימא לן כשמואל דאמר בפרק כיצד צולין דתתאה גבר ומצנן הוא את החם העליון אלא שעד שתחתון מקרר אותו בולע קצת וקליפה בעי כדאיתא התם בפרק כיצד צולין ואעפ"י שהבר יונה שוקע בתוך הכמכא ונמצא הכמכא צף על הבר יונה אינו כצונן לתוך חם דכל שהוא במקומו הוא הגובר והילכך כיון שנפל הבר יונה בתוך הכמכא שהיא במקומו הוא הגובר ומקרר הבר יונה דנפל לגווייה בקליפה סגי ליה כנ"ל.

חוות דעת (לר' יעקב מליסא) סי' צא ס"ק יג

עיין ש"ך ס"ק כג דאף שהחלב צף על הצלי לא נחשב הצלי לתתאה, כיון שהוא במקומו מקרר וכו' ע"ש.

ולפענ"ד אין הכל מודים בזה, והתוס' והסמ"ג והגהות מימוניות חולקים על זה. שכתבו התוס' חולין דף צו [ע"ב] ד"ה עד שמגיע לגיד, דבעי נטילה, רק בחם לתוך צונן קולף, וצלי רותח בלע טפי. והקשו על זה מבר גוזלא דנפל לכדא דכמכא דאמר רבא אבל צלי בעי קליפה, וכן הוא בסמ"ג והגות מיימוניות. ומאי קושיא, הא הכמכא צונן, והוי ליה חם לתוך צונן דסגי בקליפה, אבל בצלי חם לתוך חם נטילה בעי, ומאי קושיא. אלא ודאי דדעתם דהצלי ששוקע והחלב צף עליו דין תתאה רותח יש לו, ומקשו שפיר.

וכן הוא מסברא, כיון דרש"ל פסק דדבר גוש לעולם דין כלי ראשון ולא נתקרב מתתאה, ואם כן הרי התתאה רותח ובולע מהחלב שצף עליו. וכן כתב בהגהות מיימוניות ובאיסור והיתר הארוך בהדיא דבצלי רותח בעי נטילה.

(הרחבות - הגהת אמרי ברוך על החוות דעת)

בית יוסף סי' צא

כתוב בתרומת הדשן סימן קפ"א: קדרה מלאה חלב רותח שפותה אצל האש על הכירה ומחמת הרתיחה יצא החלב למעלה מאוגני הכלי והיה נזחל ונמשך בקילוח בלי הפסק דרך דפני הקדרה על גבי הכירה עד שהגיע אצל בשר שהיה ג"כ על גבי הכירה. יראה דאם היד סולדת בחלב במקום שנגע בבשר חשיבי כהאי גוונא עירו מכלי ראשון ונאסר הבשר עכ"ל.

ונראה דעל כרחך הבשר היה צונן דאל"כ למה הוצרך לומר שחלב חשיב עירו מכלי ראשון הא אפילו היה צונן גמור הוה אסר לבשל משום דהוה צונן לתוך חם וכיון שכן על כרחך צריכין לומר דנאסר הבשר לא ליאסר הכל קאמר אלא דוקא כדי קליפה דהא חם לתוך צונן אינו אוסר אלא כדי קליפה:

דרישה ס"ק ב

בית יוסף הביא לשון תרומת הדשן...

ולי נראה שהבשר היה חם ונאסר כולו, דהא לא קאמר התם שנפל חלב לתוך בשר, אלא שמכח רתיחת חלב היה נזחל ונמשך על גבי כירה עד תחת הקדרה של בשר, ואילו היה החלב צונן הוה חם תוך צונן ולא הוי נאסר הבשר אלא כדי קליפה. אבל השתא שהחלב חם מרתיחתו הוי חם לתוך חם והכל אסור (מיהו יש לומר דהבית יוסף לטעמיה כ"כ דכתבתי בשמו דכל שבמקומו יש לו חם ואם היה נקדרה חמה לו הכח להבליע החלב וה"ל כצונן לתוך חם)...

מהמקורות הללו אנו רואים שנחלקו הפוסקים אם ה'תתאה' הוא זה שנמצא למטה פיזית, או שהתתאה הוא הקבוע שלא זו ממקומו. לאיזו דיעה מתאים טעמו של האיסור והיתר הארוך? האם לאחת השיטות יש ראייה מהגמרא (ג) (?)

❖ איסור והיתר המונחים זה אצל זה

רמ"א יו"ד סי' קה סעי' ג

ואם הניחה זה אצל זה [א.פ.: איסור אצל היתר], אם שניהם חמים מחום כלי ראשון, הכל אסור. ואם האחד צונן, ההיתר צריך קליפה במקום שנגע (ארוך כלל כ"ט ד"ב והגהת ש"ד).

ט"ז שם ס"ק ה

... ורש"ל כתב בפרק כל הבשר סי' ע"ג נ"ל אם האיסור חם וההיתר קר ומונחים זה אצל זה דאוסר בכולו כמו במליחה [א.פ.: שכמו שבמליחה טמא מליח וטהור תפל נאסר כל התפל, אף כאן כשהאיסור רותח אז נאסר כל ההיתר], ואם ההיתר חם והאיסור קר ומונחים זה אצל זה צריך קליפה [א.פ.: מעיקר הדין כמו שטהור מליח וטמא תפל אפילו קליפה לא צריך, אף כאן כשהאיסור צונן אין צריך קליפה. אלא שרש"ל לא הקל בזה, והצריך קליפה]. ונראה דבמקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר כן, דהא אף במליחה פסק רמ"א כן בסי' זה סעיף י'.

(מהי סברת המחלוקת בין רמ"א לרש"ל? להלכה הש"ך דחה דברי רש"ל, והראה שכשהם זה בצד זה אינו נאסר אלא כדי קליפה).

(הרחבות – קיעורי הרצ ענייני פקר בחלב עמ' ר)

❖ 'תתאה גבר' כשהעליון מרובה מהתחתון; או: בישול לעומת בליעה

ערוך השולחן סי' צא סעיף יא-יב

(יא) עוד יש לשאול: ואיך נתנו חז"ל כלל בזה לומר דתתאה גבר. אי"כ אם נפל הרבה חלב רותח על מעט בשר צונן ונאמר דתתאה גבר ומקרר את העליון ואין לך דבר תמוה יותר מזה! שהרי עינינו רואות שהחלב נשאר ברתיוח, וגם מעט הבשר נעשה רותח. וכן להיפך אם נפל הרבה חלב צונן על מעט בשר רותח, איך נאמר דתתאה גבר ואסור החלב כשאין ששים, הרי עינינו רואות שהחלב צונן לגמרי וגם הבשר נצטנן. ולפי הראות כשיש ד' או ה' פעמים האחד נגד השני בהכרח לפעול על השני שיהיה כמותו. ואם נאמר שבאמת יש בזה איזה שיעור למה לא למדונו חז"ל כמה הוא השיעור: (יב) ויראה לי ברור דמייירי ששויין הן בהכמות, ולפי ערך החלב כן הוא גם כמות הבשר, ולכן נחלקו חז"ל האיכות של מי גובר העליון או התחתון, ואיפסקא הלכתא דהתחתון גובר. וראיה ברורה לזה מדברי התוס' שבת... הרי מפורש דכל היכא שיש ריבוי בכמות לא שייכא סברא זו דתתאה גבר או עילאה גבר והש"ס לא הוצרך לפרש זה ואדרבא מדלא פירשה ש"מ דשויין הן [וק"ק לי על דבריהם דהא גם בהך דתתאה גבר הוא לשון זה חם לתוך צונן וכו' וצ"ל דבנתנית אדם שייך לומר דמשמע כן ולא בנפילה מאליו או דרק בלשון ברייתא כן הוא וצ"ע ודו"ק]:

שבת מב ע"א

אבל נותן כו'. תנו רבנן: נותן אדם חמין לתוך הצונן [רש"י: דקסבר תתאה גבר, ואין החמין מרתיחין את הצונן אלא מפשירין], ולא הצונן לתוך החמין [רש"י: שהתחתונים מרתיחים את העליונים, דתתאה גבר], דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים: בין חמין לתוך הצונן, ובין צונן לתוך החמין מותר. במה דברים אמורים - בכוס [רש"י: דלשתיה קבעי להו, ולא ניחא ליה שיחמו הרבה, ועוד: דכלי שני הוא], אבל באמבטי - חמין לתוך הצונן. ולא צונן לתוך החמין. ורבי שמעון בן מנסיא אוסר [רש"י: אפילו חמין לתוך צונן].

תוס' שם ד"ה נותן

נותן אדם חמין לתוך צונן - אפי' בכלי ראשון, דחמין לתוך צונן אינו מבשל כמו שאפרש. 'ולא צונן לתוך חמין' - אפילו בכלי שני, דגזרי ב"ש כלי שני אטו כלי ראשון. ובי"ה דפליגי ושרו צונן לתוך חמין היינו דוקא בכלי שני, כדקתני 'בד"א בכוס' משמע דבכלי ראשון מודו בי"ה. ולא משום

דסברה הך ברייתא דתתאה גבר כדפירש בקונטרס, דאם כן יקשה מהכא למ"ד עילאה גבר, ולמאן דאמר תתאה גבר נמי הא מבשל כדי קליפה כמו שאפרש לקמן בע"ה, אלא נראה כמו שאומר ר"ת, דחמין לתוך צונן משמע שהצונן של מטה מרובים, שדרך ליתן המועט במרובה, ולכך אין מבשלים החמין המועטים כלל, לפי שמתערבין בצונן המרובין ומתבטל חמימותן. ולא צונן לתוך חמין' שהחמין של מטה מרובין ומתערבין בהן הצונן המועטין ומתבטלין.

פסקי ר' ישעיה דטראני (הרי"ד) שבת שם

אלא אמ' אביי הכי קתני, מיחם שפינהו ויש בו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו, אבל נותן לתוכו מים מרובין כדי להפשירן... ואי קשיא, כיון דאמר אביי שלא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שייחמו, אלמא כשמואל סבירא ליה, דאמר בפסחים תתאה גבר וצונן לתוך חם אסור, וכיון דסבירא ליה כשמואל אע"פ שהן מרובין נמי נימא קמא דנפל איבשיל, דהא שמואל הוא דאמ' צונן לתוך חם אסור, ולא היה מחלק בין מועטין למרובין! תשובה, התם בפלוגתא דרב ושמואל דפליגי בנותן טעם... היו אוסרין עד שישים כמו חם בתוך חם, דאליבא דכולי עלמא הוא אוסר עד שישים, ומיד הוא נותן טעם האיסור בהיתר, ואע"פ שלא שהה הרבה. אבל גבי איסור שבת אינו תלוי האיסור בנותן טעם אלא בבישול, והילך אם נתן צונן מרובין לתוך חמין מועטין, אע"פ שיש כח לאותן החמין המועטין ליתן בהם טעם, אין להם כח לבשלם כי אם להפשירם הילכך שרי. וגם אין לומר קמא דנפל איבשיל, שאינו מתבשל מיד עד שישהא כשיעור בישולו, וקודם שישהא נתרבו עליו צונן מרובין עד שאין כח בחמין לבשל.

(הרחצות – חידושי חתם סופר שבת שם; חוות לעת סי' לא ס"ק ה; יד יהודה סי' קה ס"ק יז)

❖ **יתתאה גברי - כששניהם מוצקים או נוזליים, וכשאחד מוצק והשני נוזלי**

ערוד השולחן סי' צא סעיף יג

ודע דדין תתאה גבר הוא בין שנפל דבר גוש לדבר צלול, או להיפך צלול על הגוש, כמו בשר בחלב וכיוצא בזה, או גוש בגוש. כמ"ש בשערי דורא [סי' כ"ג] וז"ל: והלכתא תתאה גבר, וכן הדין אם למטה בשר כשרה חם ועליה בשר נבילה צונן ואפילו חי ואפילו בשר שלמעלה אינו מלוח בשר שלמטה נאסרה, לפי שחום התחתון מפליט העליון וכו'. וכ"ש אם בשר נבילה למטה רותחת ושחטה צוננת עליה דנאסרה דתתאה גבר. ואם הצונן למטה בין נבילה בין שחטה השחטה כשרה וכו' ומיהו קליפה בעי וכו' עכ"ל.

חידושי הרשב"א שם

נותן אדם חמין לתוך צונן אבל לא צונן לתוך חמין. פירש רש"י ז"ל... ואינו מחוור [בגלל קושיות התוס']. ... אלא ודאי נראה דבמים שהן מתערבין אלו לתוך אלו ליכא למימר בהו תתאה ועילאה. ובתוספות פירשו... וגם זה אינו מחוור בעיני. דהכא סתמא קתני לא שנא מרובין ולא שנא מועטין...

והכא הכי פירושה נותן אדם חמין כל שהוא לתוך הצונן לפי שהן מתקררין בעירוויין ומתערבין ממש בתוך הצונן ואין כח בהן לבשל ואפילו בבאין מכלי ראשון, דאפילו תימצוי לומר בעלמא דעירווי דכלי ראשון ככלי ראשון, הני מילי כגון שמערה על גבי תבלין וכיוצא בהן שאין החמין מתערבין בתוכן אלא מכין עליהם בקילוחן ומבשלין, אבל מים במים הן מתערבין ממש בתוך הצונן ואין בהן כח לבשל, אדרבה כל שהן נופלין הן מצטננין וכל שכן הכא בכוס שהוא כלי שני שאינו מבשל, אבל צונן לתוך חמין אסור משום דגזור בית שמאי כלי שני אטו כלי ראשון הואיל ואפשר דאתי בכלי ראשון לידי איסורא דאורייתא דכלי ראשון מבשל, ובית הלל מתירין אפילו בצונן לתוך חמין דכלי שני אינו מבשל ואפילו נתן לתוכן צונן מועטין דאין באין לתוכן לידי בישול אלא לידי הפשר

שו"ע או"ח סי' שיח סעיף יא

אמבטי (פי' כלי שרוחץ בו) של מרחץ שהיא מלאה מים חמין (אע"פ שהיא כלי שני) (תוספות ורא"ש יטור) אין נותנין לה מים צונן, שהרי מחממן הרבה. אבל נותן הוא ממים חמין שבזה האמבטי לתוך אמבטי אחר של צונן.

מגן אברהם שם ס"ק לה

ואפי' מכ"ר מותר לערות לתוך מים צוננים, דהתחתון גובר על העליון ומצננו [טור]. ואע"ג דאסור לערות על תבלין כמ"ש בס"י דהוי ככ"ר הכא שאני שמתערבין החמין עם הצוננים ומתבטל חמימותן כיון שהצוננים מרובין. ועיין בתוס' שבת דמ"ב ר"ן ותו' פסחים דף מ' ע"ב ונ"ל דאסור ליתן חתיכת בשר רותח לתוך רוטב צונן דכיון שאינו מתערב מבשל כדי קליפה.

(האם לפי המגן אברהם 'תתאה גבר' הוא דין בבישול או בבליעה ופליטה?)

(הרחבות – לרכי תקוצה סי' לא ס"ק טו; ט"ז זלו"ח פס ס"ק יח)

❖ **האם תועיל טעימת נכרי כדי לדעת אם האוכל בלע מהאיסור?**

שו"ע סי' צח סעי' א

איסור שנתערב בהיתר מין בשאינו מינו, כגון חלב שנתערב בבשר, יטעמנו נכרי, אם אומר שאין בו טעם חלב או שאומר שיש בו טעם אלא שהוא פגום, מותר.

נודע ביהודה מהדו"ק יו"ד סי' כח

ע"ד אשר שאל בפלוגתא דרב ושמואל בעילאה גבר או תתאה גבר היאך שייך פלוגתא בזה יטעמנה קפילא?

הנה כזה יוקשה לנו ג"כ בפלוגתא דרב חנן בר אבא ור' יוסי משמיה דריב"ל בחולין דף צ"ח בכל איסורים שבתורה אם בששים או במאה ונחזי אנן ע"י קפילא...

אמנם אני אומר דאין זה בודאי שדבר הנותן טעם שתמיד יתן טעם, והראיה שאם נפלה חתיכה דאיסור לקדירה אחרת חוזרת ואוסרת כבראשונה, והטעם דאולי לא פלט כלום בראשונה. - הרי אפילו בקדירה רותחת שעל האש אין זה ברור שמפליט, ולחומרא חיישינן שפולט במקום שיכול לפלוט.

ומעתה נחזי אנן על מה תסוב הקושיא אם בגוף הפלוגתא דרב ושמואל דלמה לנו לפלפל איזה גבר, וגבור איזה שירצה נחזי אנן אם נתן טעם, זה אינו בגדר קושיא דהרי משכחת לה במין במינו או במין בשאינו מינו דאיסורא וליכא קפילא, וסכו בשמן של תרומה שם בפרק כיצד צולין מיירי בדליכא באותה חבורה שום כהן ולא משכחת טעימה בהיתר.

ואם הקשה שנעמוד על הבחינה ונקח מין בשאינו מינו דהיתרא ואחד חם ואחד צונן ונחזי אם עילאה גבר או תתאה ע"י הטעם שנטעם שבלע חד מחבירו. אבל אין בחינה זו מופת חותך שהרי כתבתי שאף במקום שאפשר לפלוט ואפילו בכלי ראשון שעל האש אין הכרח שבודאי פלט ולפעמים אינו פולט.

וכזה אני אומר דמה דפליגי אמוראי הנ"ל בכל איסורין שבתורה אם בששים או במאה וכל אחד אסמכיה אזרוע בשילה דמצד החוש אין לעמוד על המבחן בזה וכיוצא בזה מתורץ בפלוגתא דשמואל ור' יוחנן בכבוש אם הוא כמבושל ובמליח אם הוא כרותח וכל כיוצא בזה וק"ל.

ערוך השולחן סעיף ט-ז

(ט) ובפשוטו י"ל כגון דליכא קפילא, ולא נראה כן.

אמנם באמת הענין כן הוא, דנאמנות הקפילא אינו אלא כשיש בודאי איסור לפי קבלת חז"ל, אבל במקום דליכא איסור לפי הקבלה אינו נאמן. הא למה זה דומה? לכלי שני דלרוב הפוסקים אינו מפליט ומבליע, או כלי שלישי לכל הפוסקים, ואם יבא הקפילא ויאמר שיש בזה טעם איסור - לא נשגיח בו. דכללא בדינו דאין עכו"ם נאמן לא להיתר ולא לאסור, וה"נ כשהתחתון צונן לא נשגיח כלל באמירת הקפילא כיון דקיי"ל תתאה גבר.

(י) ועוד י"ל, כיון דגם כשהתחתון צונן מ"מ בולע כדי קליפה כמ"ש, א"כ אין ראייה כלל מטעימת הקפילא, דאף אם יאמר שיש בזה טעם איסור לא נכחישנו ונאמר שהטעם הוא מהקליפה ונכעין זה תירץ הפליטין. ולפ"ז בעירו דמבליע כדי קליפה כמ"ש בס"י ק"ה לא יועיל טעימת קפילא.

אמנם לפי תירוצים אלו לא יועיל טעימת קפילא רק להחמיר כשהתחתון הוא צונן אבל לקולא כגון שהתחתון הוא חם והקפילא יאמר שאין בזה טעם איסור למה לא יועיל וכי גרע זה משניהם

חמים. אך י"ל דבאמת כן הוא וחז"ל לא אמרו רק להיפך דכשהתחתון צונן ודאי מותר אבל כשהתחתון חם אסור עד שיטעמנו קפילא והוא ככל האיסורים דמהני קפילא [והנוביי סי' כ"ח תירץ דאין זה כלל שתמיד יתן טעם ע"ש ואינו מובן דא"כ איך סמכו על טעימת קפילא]:

לפנינו שלושה תירוצים, אחד של הנו"ב, ושנים של ערוך השולחן. האם אפשר להביא ראייה מהגמרא (ג) לאחד התירוצים?

❖ **צונן לתוך חם - כמה נאסר?**

רמב"ם מאכלות אסורות ט, יז
הבשר לבדו מותר והחלב לבדו מותר ובהתערב שניהן על ידי בישול יאסרו שניהם, במה דברים אמורים שנתבשלו שניהם ביחד או שנפל חם לתוך חם או צונן לתוך חם, אבל אם נפל אחד משניהם והוא חם לתוך השני והוא צונן קולף הבשר כולו שנגע בו החלב ואוכל השאר, ואם נפל צונן לתוך צונן מדיח החתיכה ואוכלה...

ר"ן חולין מא ע"ב ברי"ף ד"ה גרסי

וכתב הרא"ה ז"ל בפירוש ההלכות, דכי אמרינן צונן לתוך חם אסור ואמרינן נמי דבשר צונן שנפל לתוך חלב רותח אסור, היינו דבעי נטילת מקום ומיהו בהכי סגי [ואמר] דהכי איתא התם בפרק כיצד צולין. ונראה שלמד מדתנן התם [שם] גבי פסח 'נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו' ואמרינן התם [דף עו א] 'קס"ד בחרס צוננת בשלמא למ"ד עלאה גבר אמטו להכי יטול את מקומו'. וסובר הרב ז"ל דכיון דלמ"ד עלאה גבר סגי בנטילת מקום הי"נ לדידן דקי"ל תתאה גבר סגי בנטילת מקום בצונן לתוך חלב רותח. ולא נ"ל כן אלא התם מפני שהוא צלי דאין שם רוטב אינו אוסר אלא כדי נטילת מקום ומיהו הצריכו נטילת מקום ולא התירוהו בקליפה מפני שהוא מפעפע ומה שלא אסרוהו כולו היינו מפני שיש בו ששים לבטלו אלא שכיון שנפל למקום ידוע צריך נטילת מקום או שמא כיון שנטף מרוטבו וחזר אליו דומה קצת לרוטב שבקדרה ולפיכך הצריכו בו הכשר אמצעי דהיינו נטילת מקום שהוא יותר מן הקליפה. ובר מן דין [דאפילו אין שם ס' לבטלו] משמע דהתם לאחר שסלקו הפסח מעל האור מיירי... ומש"ה לא אמרינן ביה מפעפע לאסור את כולו כיון שהוא צלי ואין שם רוטב, אבל היתר צונן שנפל לתוך רוטב של איסור חם וכן בשר צונן לתוך חלב חם כיון דקי"ל דתתאה גבר משמע שכולו אסור ודאמרינן אבל צלי קליפה בעי ופרישנא לה בצלי חם היינו משום דקי"ל דתתאה גבר אבל לרב דאמר עלאה גבר כולו אסור.

שו"ע יו"ד סי' קה סעי' ג-ה

(ג) נפל איסור חם לתוך היתר חם דכלי ראשון, או אפילו איסור צונן לתוך היתר חם, הכל אסור דתתאה גבר על העליון ומחממו עד שמפליט בתחתון...
(ד) במה דברים אמורים, כשנפל לתוך התבשיל, מפני שהרוטב מוליך פליטת האיסור ומערבו בכל התבשיל. אבל איסור, בין חם בין קר, שנפל על הצלי שאצל האש, אינו אוסר אלא כדי נטילה, שהוא כעובי רוחב אצבע... וכן אם נפל איסור על חתיכה שבקדרה שהיא חוץ לרוטב, ולא ניער הקדרה ולא כיסה אותה, אינו אוסר אלא כדי נטילה...
(ה) במה דברים אמורים שאין הצלי אוסר אלא כדי נטילה, בירך עם גידו וכיוצא בו, דבר כחוש שאין בו כח לפעפע בכל החתיכה; אבל גדי שמן שצלאו בחלבו, אם אין בכל הגדי ששים כנגד כל החלב שבו, אסור לאכול אפילו מראש אזנו, שכיון שהוא שמן מפעפע בכולו... וי"א דאין אנו בקיאים איזה מיקרי כחוש או שמן, ויש לאסור בכל ענין עד דאיכא ס' (הגהת ש"ד והג"מ פט"ו ואו"ה וסמ"ק ואגור בשם מהרי"ל). ואפילו איכא ס', צריך נטילת מקום (ארוך), והכי נהוג. ודווקא באיסור חלב או שאר איסור דשייך בו שמנונית, אבל באיסור דלא שייך ביה שמנונית, והוא בודאי כחוש, אינו אוסר רק כדי נטילה.

(להלכה נפסק שצונן לתוך חם אוסר הכל בדבר המבושיל, א"כ ניתן לבטלו בשישים, ובצלי אינו אוסר אלא כדי נטילה. א"כ מדובר בצלי שמן, כיון שהשומן מפעפע בכולו, ואז הכל נאסר. הרמ"א פסק שאנחנו לא בקיאים להבחין בין שמן לכחוש, ולכן לכל איסור

אנו מתייחסים כשמן ואוסר הכל, כך שאין חילוק בין בישול לצלי - בעזרת השם נעסוק בכך בהרחבה בעיתו ובזמנו).

❖ חס לתוך צונן - דין הקליפה

(ראינו בגמרא שכשחם נפל לתוך צונן, 'תתאה גבר' והתערובת נידונת כצונן לתוך צונן, אלא שצריך קליפה משום ש' אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא'. להלן נראה האם דין הקליפה הוא דוקא במוצק שניתן לקולפו או גם בנוזלי שאי אפשר לקולפו; ומה הדין בדיעבד).

תוס' ד"ה תניא

תניא אידך בשר רותח כו' - תימה הא תו למה לי להביאה נא.פ: לשם מה מביאה הגמרא ברייתא שניה לסייע לשמואל? ואומר ר"ת דקמ"ל דאפילו חלב שרי, דאע"ג דחס לתוך צונן בעי קליפה בדבר שיכול לעשות קליפה, בדבר דלא שייך קליפה כמו בחלב מותר מדלא קתני איסורא גבי חלב כדקתני קליפה גבי בשר וריב"א חולק בזה ומצריך ששים כדי קליפה.

מרומי שדה (לנצי"ב מוולוז'ין) פסחים עו ע"א

תוס' ד"ה תנאי אידך וכו'... וריב"א חולק... ולא יישבו הקושיה. אבל באמת לא קשה אלא לשיטת ר"ת דס"ל עירו ככ"ר הוי. וא"כ שפיר מקשה למאי הביא ברייתא זאת השניה. אבל הריב"א ס"ל עירו ככ"ש הוי, ורק מבליע כדי קליפה. וא"כ יש נפק"מ בין שארי איסורים שאסור מה"ת, לבשר בחלב שאינו אלא מדרבנן, משו"ה הביא הברייתא השניה.

(מדוע לפי המרומי שדה הביאה הגמרא את הברייתא השניה?)

(הרחבות - הגהת רעק"א לכו"ע סי' לא סעיף 7, מיישג פס ספיט ריב"א מלאיית התוס')

שו"ע ורמ"א סי' צא סעיף ד

אבל חלב רותח שנפל על בשר צונן, או בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן, קולף הבשר, ושאר הבשר מותר. (ובמקום שהבשר צריך קליפה, אם לא קלפוהו ובשלו כך, מותר בדיעבד) (ארוך כלל כ"ט). והחלב מותר כולו (רמב"ם ורי"ח ורי"י וע"פ).

שי"ד ס"ק ח

צ"ע דהתוס' והגהת אשיר"י ממהרי"ח בשם ר"י והמרדכי... כתבו דירך שנמלח בה גיד הנשה ונתבשל צריך אח"כ ששים נגד הקליפה שנאסרה תחלה במליחה... ונראה דל"ק הרב, דבמקום שצריך קליפה ובשלוהו בלא קליפה דמותר בדיעבד אלא דומיא דהכא דחלב מותר מטעמא דכתבו התוספות והרא"ש ושאר הפוסקים דלא שייך ביה קליפה דהיינו שהוא דבר הנבלל והקליפה נתערבה, וכח"ג אם נתבשל הבשר בלא קליפה ונבלל בענין דאינו מכירו דלא שייך ביה קליפה מותר בדיעבד והשתא נחא הא דכתב סתם מותר בדיעבד דאי במכירו ה"ל לפרש דקליפה מיהא בעי כמ"ש בסי' ע"ב, אבל כשנתבשל ועדיין מכירו בענין דשייך ביה קליפה צריך סי'... ולפי"ז אין להקל במקום דמכירו ושייך קליפה. ועוד דהא בלא"ה מהרא"י ומהרש"ל פכ"ה סי' ע"ה פסקו כריב"א דאפילו בחלב צריך סי' נגד הקליפה וגם ת"ח כלל כ"ג דין ה' מחמיר אפילו בחלב במקום שאין הפסד כ"כ ע"ש:

ערוך השולחן סי' צא סעיף טז-יח

(טז)... ונראה דס"ל דקליפה זו הוה חומרא בעלמא מדרבנן ולכן החלב שא"א בקליפה מותר כולו ולא הצריכו שיהא ששים נגד הקליפה וממילא לפ"ז גם הבשר אם לא קלפוהו ובשלו כך מותר בדיעבד כיון שאינו אלא חומרא בעלמא:

(יז) אבל במקום שלפי עיקר הדין צריך קליפה גם בדיעבד מצרכינן ששים נגד הקליפה והנה בטור הביא שני דיעות בענין החלב דר"י אין מצריך ששים נגד הקליפה וריב"א מצריך ע"ש ורבותינו בעלי הש"ע תפסו כדעת ר"י ונראה דמחלקותם תלוי אם זה שהצריכו בהבשר קליפה אם זה הוא

מעיקר הדין או מצד חומרא ולפי"ז לריב"א פשיטא שאם לא קלפו הבשר ובשלו כך דצריך ששים נגד הקליפה ואם לאו אסור וכן הוא לרבותינו בעלי הש"ע בכל מקום דהקליפה הוא מדינא (וכן נראה דעת המג"א סי' תס"ז סק"ג ע"ש):

(יח) לפי מה שבארנו אין להקשות משארי מקומות בש"ע שהחמירו בהקליפה גם בדיעבד דזהו במקום שהקליפה הוא מדינא אבל מפרשי הש"ע לא נחתי לחילוק זה... ויש מי שחילק בין קליפת בשר בחלב דקילא לפי שכל אחד מותר בפ"ע ועוד דקליפה הוא טעם קלוש ובבשר בחלב לא אסרה תורה רק דרך בישול שהוא טעם גמור ולכן לא מחמירין בדיעבד משא"כ בשארי איסורים מחמירין בהקליפה גם בדיעבד [כרו"פ סק"ב] ואפשר שיכול להיות כן ויש טעם בחילוק זה אבל העיקר כפי מה שתמצאו בסעיף הקודם [אך י"ל דזהו ג"כ הטעם דס"ל דכאן הוה חומרא בעלמא מטעם הכרו"פ לחלק בין בשר בחלב לשארי איסורים אבל יותר נראה מפני דס"ל דהסברא דאדמיקר ליה בלע אינו אלא חומרא בעלמא וכ"מ מהמג"א שם]:

(מה ההבדל בין דעת ערוך השולחן עצמו [בסעיף טז] לדעת הכר"פ [בסעיף יח]? גם לדעת המרומי שדה הברייתא אסרה רק מדרבנן. האם גם המרומי שדה יתרן דברי הרמ"א כפי שת"ר ערוך השולחן? האם לאחת השיטות [ערוה"ש, כרו"פ, מרו"מ"ש] יש ראייה מכך שהטור הביא את מח' התוס' וריב"א רק בהלכות בשר וחלב ולא בהלכות תערובות שבהם דנים גם באיסורים אחרים?
האם תירוץ ערוך השולחן נוגע לדבריו באשר לנאמנות נכרי?)

פרי מגדים משבצות זהב ס"ק ה

ואם קליפה מן התורה או מדרבנן, הנה באו"ה דקליפה זו לא הוה אל חומרא בעלמא מדרבנן... ואם כן בספק אי נפל חס לתוך צונן יש להקל, דהוה ספיקא דרבנן ולקולא באם הקליפה הפסד קצת.

❖ **האם אומרים 'יתתאה גבר' בכלים?**

רמ"א סי' קה סע' ג

איסור שהניחו בכלי היתר או להיפך, אמרינן ביה גם כן דין תתאה גבר, כמו בבי' חתיכות.

שי"ך שם ס"ק י

איסור שהניחו בכלי היתר כו' - זה דעת האו"ה. וכ"כ הרשב"א בחדושו וזה לשונו: לפי סברת האומרים דקערה שמלח בה בשר אחר הדחה צוננת היא, אם נתן בה בשר רותח סגי ליה בקליפה בין ברותח נגוב בין ברותח לח, דחס לתוך צונן תתאה גבר ובקליפה סגי. וכ"כ רבותינו בעלי התוס' עכ"ל [הרשב"א].

ומהרש"ל חלק ע"ז וז"ל: נראה בעיני דליתא להאי סברא כלל, מאחר שהוכחתי מכל הגדולים דס"ל דבקערה שהיא בת יומא אוסרת דבר חס בלא רוטב מאחר שאין בה פליטה מגופה, ממילא דלא שייך נמי למימר גבי קערה או כף עילאה גבר או תתאה גבר כי אם בשני מיני אוכלים שטבען להיות חס וקר, משא"כ כלי שאינו טבע בכך א"כ חס שאצלו מפליט ובוֹלֵע. וא"כ כל זמן שהוא [א.פ. המאכל שבכלי] חס שהיד סולדת בו אוסרת וגם נאסרה מגוף האיסור בכלי היכא דליכא ששים, לפי מאי דקיי"ל דחוס הצלי וחוס הבישול הכל בששים עכ"ל.

ובש"ס גבי נטף מרוטבו לא משמע לכאורה כן [א.פ. שהרי רק אם החרס חס אומרים שהוא מחמם את המאכל] והכי מוכח להדיא בתוס'... והרא"ש לשם גבי מ"ש דדגים שעלו בקערה של בשר ואי מהן חס דבין למ"ד עילאה גבר ובין למ"ד תתאה גבר קליפה מיהא בעי עכ"ל - משמע דאפי' בכלי אמרי' תתאה גבר... א"ו לא תלי בהכי מידי, דנהי דאוסר דבר חס בלא רוטב היינו היכא ששניהם חמים או התחתון חס לאסור כדי נטילה ולדידן כולו, א"י העליון חס לאסור כדי קליפה, לאפוקי אם לא היה אוסרת בלא רוטב דלא היה צריך לא נטילה ולא קליפה. ומהרש"ל שתלה זה בזה לא ידעתי מה ענין זה לזה...

(לפי דעת רש"ל לעולם הולכים אחר חוס המאכל, ואם המאכל חס הכלי יאסר לגמרי או יאסור לגמרי את המאכל. לדעת רמ"א ושי"ך, יש לחלק בין המקרים):

כלי טרף קר + אוכל חם כשר = האוכל נאסר רק כדי קליפה.
כלי טרף חם + אוכל קר כשר = האוכל נאסר.
כמה? אם נאמר שמצב כזה נחשב כ'צלי', האוכל נאסר
רק כדי נטילה. אם האוכל שמן, האוכל נאסר לגמרי.
לרמ"א לעולם האוכל נחשב שמן.
כלי כשר קר + אוכל טרף חם = כלי כשר חם + אוכל טרף קר = הכלי נאסר בכל מקרה).